

administration, vejledning, ekspedition, åbningstid med videre dette fører med sig. Rigsarkivar Vagn Dybdahl nævnte på mødet i Ebeltoft muligheden for at indføre særordninger for de store bykommuners arkiver. Lad dog diskussionen fortsætte med dette som udgangspunkt.

Det andet problem i forbindelse med de kommunale arkiver gælder sikringen af sognekommunernes arkiver fra før kommunesammenlægningerne omkring 1970. Lad os her få konkretiseret, Landsarkiv for Landsarkiv, fra hvilke af de tidligere sognekommuner, der er modtaget arkiver, fra hvilke Landsarkivet i de første par år vil forsøge at få afleveret arkiver, og fra hvilke man har konkrete aftaler med de respektive kommuner om opbevaringen. Lad så en oversigt over de resterende kommuner gå til SLA (evt. til de nye amtskredse) for at få konstateret, om lokalarkiverne i de pågældende kommuner vil være interesseret i at yde bistand for at redde de historiske dele af de sognekommunale arkiver. Træf dernæst konkrete aftaler med disse lokalhistoriske arkiver om, at de dele af de kommunale arkiver der bliver indsamlet af disse kan blive deponeret der, (eller formelt udlånt dertil som et længerevarigt udlån), naturligvis under forudsætning af, at de sikkerhedsmæssige foranstaltninger – og her tænker jeg ikke mindst på diskretionsproblemet – er acceptable.

En sådan ordning kunne blive indledningen til det nærmere samarbejde, der ville være ikke blot i arkivernes, men også i arkivbrugerens interesse.

John Møller:

En dag i maj dumpede der et brev ind ad brevsprækken. Der kommer så mange, men dette var fra redaktøren af FORTID OG NUTID, der venligt spurgte, om jeg ville bidrage til en enquete med den foreløbige titel: »Skal vi have en lokalarkivlov?«

Min første tanke var et »Ingen kan da være i tvivl om, at vi skal have en lokalarkivlov! Det bliver vist en meget tam enquete!« Men

så meldte det gustne overlæg sig, og nærmere eftertanke førte mig til det stik modsatte resultat!

For selvfølgelig skal vi snarest muligt have en lovgivning, der dækker lokalarkivområdet. Vi skal bare ikke have en *lokalarkivlov* klistret på den allerede eksisterende lovgivning om arkivvæsenet. Vi skal have *én arkivlov*, hvor statsarkiverne og lokalarkiverne indgår som ligestillede og ligeberettigede samarbejdspartnere.

På den anden side . . . Man kan jo også miste balancen, hvis man prøver at tage for lange skridt. Hvor står vi? Hvor vil vi hen? – og hvordan kommer vi derhen? Vi har stadig en generel, klart formuleret målsætning for lokalarkiverne til gode.

Organisation

En stærk folkelig bevægelse har i store træk på 40 år formået at dække landet med lokalarkiver, og det er egentlig forbløffende!

I SLA er der gennem årene gjort et stort stykke arbejde, bl.a. med støtte til oprettelse og indkøring af nye lokalarkiver. Den helt eksplosive udvikling på området inden for den sidste halve snes år kan da også tages som udtryk for, at der virkelig har været behov for denne støtte, og at arbejdet har båret frugt. At man måske i en let euforisk lykkerus over den overvældende succes har fokuseret lidt for meget på kvantiteten er forståeligt, og bemærkningen herom er da heller ikke ment som en kritik af det hidtidige arbejde. Vi er bare nået til det punkt, hvor det er uomgængeligt nødvendigt at følge udviklingen op med kvalitative krav, men mere om det senere.

SLA's organisation er blevet strammet op gennem vedtagelse af nye vedtægter på efterårets generalforsamling, og sammenslutningen skulle nu med sine amtskredse effektivt kunne støtte arkivernes arbejde og samarbejde. På landsplan er lokalarkiverne ved at have fast grund under fødderne.

Det enkelte lokalarkiv kan næppe i det lange løb undvære opbakningen fra SLA (selv om enkelte mærkværdigvis forsøger!), men det er vigtigt at fastholde, at det er på lokalt

plan, det egentlige arkivarbejde foregår. Og de enkelte arkivers arbejdsforhold er endnu uhyre forskellige.

Der er meget store og meget små arkiver. Private, foreningsejede og offentligt drevne. Selvstændige og institutionstilknyttede. Kombinationsmulighederne er virkelig mange. I de senere år har der dog været en klar tendens mod tilknytning til offentlige institutioner, hvor især bibliotekerne tegner sig for et stadigt voksende antal. Personligt er jeg overbevist om, at denne udvikling er rigtig.

Arkiverne har kun eksistensberettigelse i det omfang, de er i stand til at imødekomme behov hos brugere på alle niveauer, amatører såvel som professionelle. Det forudsætter naturligvis samlinger af en vis størrelse og alsidighed, men det forudsætter i ikke mindre grad effektivitet i alle faser af arkivets arbejde: indsamling, registrering og formidling.

Arkiver baseret udelukkende på ulønnet, frivillig arbejdskraft kan ofte honorere disse krav meget langt, men de er yderst følsomme overfor frafald eller udskiftning i medarbejderskaren. På længere sigt kan stabilitet og kontinuitet formentlig kun sikres ved at det offentlige går ind i arbejdet med direkte økonomisk støtte til personale og driftsudgifter i øvrigt.

Der er her med fuldt overlæg benyttet den neutrale formulering »det offentlige«. Det forekommer imidlertid ret oplagt, at kommunen i langt de fleste tilfælde vil være et passende geografisk virkeområde for et lokalarkiv – og at dettes drift som følge heraf kan betragtes som en naturlig primærkommunal opgave. Arkiverne vil i øvrigt kunne støtte mange af storkommunerne i deres søgen efter en ny identitet ved at fungere som bindeled mellem de enkelte lokalområder i kommunen.

Da lokale forhold *kan* gøre de eksisterende kommunegrænser upraktiske at arbejde med for arkivet, må der i lovgivningen åbnes mulighed for, at to eller flere kommuner samarbejder for at opnå ideel arkivdækning af et område.

Det kan så diskuteres, hvad arkiverne vil være bedst tjent med: selvstændighed eller tilknytning til/inkorporering i en anden institution.

Selvstændige, kommunalt drevne lokalarkiver findes i dag i et ret begrænset antal større byer og kommuner, men udviklingen vil uden tvivl få tallet til at stige.

For langt den største del af lokalarkiverne må man dog nok se i øjnene, at det vil være både politisk og økonomisk umuligt at kombinere et eventuelt ønske om organisatorisk selvstændighed med et ønske om hurtig vækst. Det behøver da heller ikke at være en ulykke. Organisatorisk fællesskab med en anden institution udelukker jo ikke automatisk arbejdsmæssig selvstændighed.

Mit syn på mulighederne for en kombination med allerede eksisterende institutioner er naturligvis farvet af, at jeg er leder af et bibliotek, hvor lokalarkivet indgår som en selvstændig afdeling med eget personale. Men selv med min bedste vilje kan jeg ikke få øje på en mere tiltalende løsning. Begge parter kan få udbytte af samarbejdet:

Arkivet placeres i en obligatorisk kommunal organisation, der i forvejen bl.a. 1) har til opgave at anskaffe, registrere og formidle information om og til lokalsamfundet, 2) har regelmæssig kontakt med måske 50% af kommunens indbyggere, 3) har trykt materiale, der kan støtte arkivarbejdet (håndbøger, bibliografier, arkivregistraturer, litteratur om lokaliteten m.m.m.) og 4) har kendskab til personer og arbejdsgange i den kommunale forvaltning.

Biblioteket på sin side kan trække på arkivpersonalets specialviden og kan udnytte arkivets samlinger som et værdifuldt supplement til den normale bestand af bøger og tidsskrifter og derved blive i stand til at give sine benyttere en bedre service. Lokalarkivet vil formentlig også tiltrække en del mennesker, der ikke i forvejen kom på biblioteket, d.v.s. at bibliotekets berøringsflade med lokalsamfundet udvides.

Kommunearkiv

For en placering som (del af) en primærkommunal institution taler også, at man kan lade lokalarkivet indgå i overvejelserne om den kommunale administrations arkivproblemer.

Principielt er der jo intet til hinder for, at lokalarkivet får status som kommunearkiv.

Hidtil har kommuner, der ønskede at skille sig af med en del af den ældre arkivmasse, afleveret denne til landsarkivet. Det løser ofte nogle akutte pladsproblemer, men medfører også forskellige ulemper.

For det første fjernes materialet fysisk fra det område, hvori det er skabt, og hvor interessen for det vel nok er størst. For det andet er landsarkivet for dele af det kommunale arkivs vedkommende kun interesseret i – eller i stand til – at bevare et repræsentativt udsnit. Fra *rigshistorikerens* synspunkt er det da sikkert også tilstrækkeligt, men set med *lokalhistorikerens* øjne kan det være en katastrofe.

Materialet bør blive på stedet og bevares i sin helhed i det omfang, det overhovedet er praktisk muligt.

Lokalarkivet bør være »kommunens hukkommelse« både for det offentlige og det private materiales vedkommende. Det må nemlig ikke glemmes, at der ofte vil være en nær sammenhæng mellem disse to materialekategorier. En mængde af de kommunale sager vil kunne belyses yderligere gennem private arkiver (typisk vil fx en borgerforening eller en grundejerforening have spillet en aktiv rolle i et områdes udvikling) og af lokalt trykt materiale (foreningsblade, aviser).

Landsarkiverne og lokalarkiverne vil næppe med det første falde hinanden om halsen i enighed om dette spørgsmål. På den anden side er problemerne vel ikke for store til at kunne løses, således at retningslinier for denne grænsedragning kan medtages i fremtidig arkivlovgivning.

Arkivarbejdet

Lokalarkiverne er som oftest startet på privat initiativ og holdes de fleste steder i gang af enkeltpersoners frivillige og ulønnede – men meget engagerede – indsats. Ikke ét ondt ord om det!

Men hvis lokalinteressen medfører tendens til isolationisme og selvtilstrækkelighed, er der grund til at råbe vagt i gevær.

Man skader nemlig lokalarkivsagen alvor-

ligt ved at betragte den som et »privat område«, hvor den væsentligste (eneste!) drivkraft bør være de impliceredes personlige engagement, hvor arbejdet bør baseres på frivillighedens princip, og hvor ethvert tilløb til organisatorisk og/eller arbejdsmæssig formalisering modtages med skepsis.

Privat initiativ og entusiasme kan bære langt, men på et eller andet tidspunkt er det ikke nok mere. Det vendepunkt tror jeg, at vi er nået til nu. Hvis vi ønsker, at vore samarbejdspartnere skal tage os alvorligt, må vi generelt til at stille større krav til os selv. Vi må indse, at »vores« arkiv er en del af en helhed, og at det medfører forpligtelser.

At søge at oparbejde en professionel holdning til arbejdet er jo i øvrigt ikke ensbetydende med at miste sit private engagement. Måske endda tværtimod. Det kan være meget inspirerende at se sit arbejde sat ind i en lidt større sammenhæng. Det giver perspektiv.

Når næppe to lokalarkiver i dag fungerer fuldstændig ens, er det ikke kun på grund af forskellige muligheder med hensyn til økonomi, lokaler m.m. Det enkelte arkiv er på godt og ondt et produkt af forudsætningerne hos de »tilfældige« mennesker, der starter det.

Det vil kunne ses på arkivets samlinger, der meget nemt kan komme til at afspejle medarbejderskarens specialinteresser for fx bygnings- eller personalhistorie, men det behøver nu ikke at være den store ulykke. Lokalarkiver vil naturligvis være præget af de lokale muligheder, og arkivet i en landkommune vil alligevel altid adskille sig væsentligt fra arkivet i den nærliggende gamle købstad.

Til gengæld er der al mulig grund til at koncentrere opmærksomheden om de mere tekniske sider af arkivarbejdet.

Registrering m.m.

Der er vel ingen tvivl om, at det ideelle endemål må være et fælles registrerings- og ordningssystem i lokalarkiverne.

Fra SLA vil der muligvis blive peget på, at sammenslutningen faktisk *har* udviklet et ordningssystem, og at man selvfølgelig anbefaler arkiverne at benytte dette. Andre vil må-

ske plædere for, at lokalarkiverne benytter samme system som statsarkiverne. Og selv kan jeg som miljøskadet biblioteksmenneske finde en meget lang række argumenter for en parallellisering til bibliotekernes decimalklasser-system og mod de andre systemer. Diskussionen kan blive lang og hed, men må nok undskydes til en anden lejlighed.

I denne forbindelse må det vigtigste være at understrege, at der må finde en standardisering sted. Det er helt afgørende for det fremtidige arbejde i – og samarbejde mellem – lokalarkiverne, at der opnås enighed om registrerings- og ordningssystemer.

I første omgang vil det nok være forkert at lovgive på området. De nærmeste år (og et grundigt og alsidigt udvalgsarbejde?) kan måske bringe en afklaring af dette spørgsmål. Indtil da kan man overveje en intentionserklæring, der siger, at arkiverne bør stile mod fælles systemer.

Personale

Uanset hvilke registrerings- og ordningssystemer man vælger, er *konsekvens* og *kontinuitet* i det arkivtekniske arbejde bestemmende for arkivets effektivitet. Man kan tillade sig svingninger i indsamlingsarbejdet (fx lejlighedsvis kampagner for at indsamle en bestemt type materiale) og det aktive formidlingsarbejde, uden at det har uheldige følger. Selv periodevis totalstop i arbejdet kan gå. Men svigtende konsekvens og kontinuitet i registreringsarbejdet går ud over arkivets effektivitet og kan give fatale funktionsmæssige problemer.

Da det samtidig er den gren af arkivarbejdet, der kræver mest i retning af formelle forudsætninger, er det nærliggende at søge netop dette område vedtaget af lønnet arbejdskraft, hvor det er muligt at rejse penge til det.

Ansættelse af personale i arkiverne betragtes af mange som uforeneligt med arkivsagens karakter af folkebevægelse. Jeg tror imidlertid ikke, at ansættelse af personale i arkivet behøver at reducere de frivilliges interesse for arbejdet. Arkivet vil under alle omstændigheder risikere at sygne hen uden et levende sam-

spil med interesserede enkeltpersoner i lokalsamfundet, og adskillige eksempler demonstrerer da også, at et samarbejde mellem lønede og ulønnede kan fungere i praksis.

Frivillige arkivmedarbejdere vil som oftest være i besiddelse af et stort lokalkendskab, som nok så meget personale ikke kan erstatte, og vil ofte foretrække at koncentrere sig om indsamling og formidling, mens registrering/ordning betragtes som en teknisk disciplin af mindre umiddelbar interesse. Med en fastansat som ankermand til styring, koordinering og registrering skulle der således være gode muligheder for at tilgodese alle parter.

Uddannelse

Naturligvis kan man ikke kræve professionalisme i arkivernes arbejde uden at komme ind på arkivmedarbejdernes uddannelse – eller mangel på samme! Det gælder både ansatte og frivillige.

For hånden på hjertet: Hvor mange af os vidste egentlig noget som helst om arkiver, registrering, opstillingssystemer, nødvendige krav til opbevaringsforhold m.m.m., da vi med idealistens noget naive og blinde tillid til egne evner kastede os ud i arbejdet? Nej, vel?

Nu har vi jo været lovligt undskyldt, al den stund der faktisk ikke findes en uddannelse, der direkte sigter mod arbejdet i lokalarkiver. SLA har de seiste år optrappet sin kursusvirksomhed, men kan af mange forskellige gode grunde ikke tilbyde andet end kortvarige punktkurser. Universitetet har Lokalhistorisk afdeling, Danmarks Biblioteksskole tilbyder lokalhistorie som liniefag i den sidste del af bibliotekaruddannelsen og korte efteruddannelseskurser i lokalhistorie, der er en arkivskretæruddannelse, og etnologistudiet inddraget en række emner af værdi for medarbejdere i lokalarkiverne. Men *lokalarkivaruddannelsen* mangler vi stadig.

Måske har tiden heller ikke været moden til initiativer i den retning. Man kan dårligt skræddersy en uddannelse uden at have et klart defineret mål, d.v.s. før arkiverne har fået lidt større fællespræg. Den udvikling er

nu i gang, og vi kan begynde at sætte en regulær, kompetancegivende lokalarkivaruddannelse højere op på ønskelisten. Det kan dog være, at man skal forsøge at nå målet i *to* skridt.

Vi skal så hurtigt som overhovedet muligt have skabt et nogenlunde ensartet niveau i lokalarkiverne, og det gøres bedst ved at få et stort antal mennesker på et relativt kortvarigt kursus (1–3 måneder?), der eventuelt kan opbygges af moduler og kombineres med én eller flere af de ovennævnte uddannelser. I denne fase er det meget vigtigt, at *alle* principielt kan få adgang til kurset, også mennesker, der »kun« har praktisk erfaring fra arbejde i lokalarkiverne.

På basis af erfaringer indhøstet fra denne mellemteknikeruddannelse kan man så overveje at etablere en egentlig selvstændig lokalarkivaruddannelse. Kun tiden kan vise, om behovet er stort nok, eller med andre ord: om den politiske vilje til at gå ind i lokalarkivarbejdet er stor nok til at bære en regulær uddannelse. I givet fald skulle der jo også gerne være arbejde til de færdiguddannede.

Lokalarkivlov? – Ja, tak!

Med udgangspunkt i ovenstående vil jeg sige klart »JA!« til spørgsmålet om en lokalarkivlov. Vi skal snarest muligt have en selvstændig lokalarkivlov, der senere må afløses af en arkivlov dækkende såvel de statslige som de lokale arkiver.

Den første lov må nødvendigvis have karakter af en rammelov. Arkiverne er endnu meget forskellige m.h.t. organisation, økonomi m.m., og loven må kunne rumme dem alle, samtidig med at den peger på en ønskværdig udvikling af området.

Loven skal bl.a. rumme

1. En klart formuleret målsætning for lokalarkiverne.
2. En tilkendegivelse af, at primærkommunerne kan/bør betragte driften af et lokalarkiv som en naturlig opgave. Flere kommuner må dog kunne samarbejde om arkivdrift, hvor det er formålstjenligt.
3. En valgmulighed for kommunerne, således

at arkiverne enten kan etableres med organisatorisk selvstændighed eller kombineres med anden institution.

4. Bestemmelser om forholdet til det statslige arkivvæsen, herunder især spørgsmålet om deponering af kommunale arkiver i lokalarkivet.
5. En erklæring om at lokalarkiverne bør stile mod fælles systematik for registrering og ordning af materialet.
6. Et krav til alle, der ansættes i et lokalarkiv, om at gennemgå et særligt lokalarkivarkursus (forudsætter naturligvis, at dette kursus etableres *før* loven vedtages).
7. En revisionsparagraf der sikrer, at loven bliver taget op til ny vurdering i løbet af fx 5 år.

Hans H. Worsøe:

Det specielle aspekt, som undertegnede skal behandle i denne sag er det personalhistoriske og slægtshistoriske kildestof. En afgrænsning af dette er imidlertid yderst vanskelig, idet selve definitionen af slægts- og personalhistorie indebærer, at man skal se de enkelte individer i deres sociale sammenhæng. Erfaringen har da også vist, at folk, der begynder at arbejde med slægtshistorie ud fra et snævert indsamlingssynspunkt vedr. data og navne, enten hurtigt taber interessen eller får øjnene op for det kultur- og lokalhistoriske stof. Medens man således ikke snævert kan afgrænse det personalhistoriske og slægtshistoriske kildestof, kan man afgrænse det kildestof, der i sig selv er personorienteret, og jeg skal derfor i det følgende i stedet begrænse mig til det.

Her springer først og fremmest *privatarkiverne* i øjnene. For øjeblikket er praksis, at forfattere og andre åndspersoner afleverer, eller testamenterer, deres papirer til Det kongelige bibliotek, medens Rigsarkivets meget aktive 4. afdl. tager sig af efterladenskaberne efter sådanne personer, som kan siges at have haft landsdækkende, eller skal vi sige: mere end lokal, betydning, såsom politikere og organisationsfolk. Der sker her et opsøgende arbejde